

Niko Huttunen

JO RIITTÄÄ HOMOKESKUSTELU

Mitä kirkon tilanne kertoo suomalaisesta yhteiskunnasta?

(Julkaistu Kanavassa 2/2015)

Avioliittolain muutos on valmisteilla. Jotkut vielä toivovat sen torppaamista, mutta on selvää, että lakia muutetaan enemmän tai myöhemmin. Nuoremmat ikäluokat kannattavat lakia kaikkein vahvimmin, joten aika on lainmuutoksen puolella.

Tämä kaikki ei jää vain valtion asiaksi. Tarkastelen ensin sitä, miksi edessä on keskustelu samaa sukupuolta olevien kirkollisesta avioliitosta. Tämän jälkeen esitän syyt kirkollisen keskustelun jumiutumiseen ja tarjoan ratkaisumallin. Väitän, että kirkossa käytävissä arvokeskusteluissa tulee kärjistetysti esiin suomalaisen yhteiskunnan henkinen tila: polarisoituminen ja pirstoutuminen.

Vaikka yliopistotyöni ohella olenkin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappi, kirjoitustani ei tule lukea kirkon kannanottona. Kirjoitus ei myöskään ole kannanotto sukupuolineutraalin avioliiton puolesta tai sitä vastaan. Kysymys on vain siitä, miten tällä hetkellä näen tilanteen ja mistä suunnalta etsisin ratkaisua.

Avioliittokeskustelu heijastuu kirkkoon

Jo vuoden 1869 kirkkolaki teki valtiolle mahdottomaksi yksipuolisesti säädellä kirkon toimintaa eikä asiaan ole sen jälkeen tullut muutosta. Valtiosta tuli uskonnollisesti tunnustukseton vuoden 1919 hallitusmuodossa, johon ei enää sisällytetty mainintaa valtion tunnustuksesta. Avioliittolain muutos ei suoranaisesti vaikuta Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Henkisesti kirkko kuitenkin elää läheisessä kosketuksessa muuhun yhteiskuntaan, mikä on synnyttänyt sitkeästi elävän käsityksen valtionkirkosta. Läheinen kosketus selittyy sillä, että kirkkoon kuuluu kolme neljäsosaa suomalaisista. Kun yhteiskunnassa käydään arvokeskustelua, sitä käydään myös kirkossa. Vastaavasti kirkolla on henkistä vaikutusvaltaa myös maallisessa päätöksenteossa.

Henkistä sidettä kuvaa se, miten eduskunnan marraskuinen päätös heijastui välittömästi kirkon jäsenyyteen. Päätökseen tyytymättömiä ihmisiä erosi kirkosta. Toisia taas liittyi ikään kuin avioliittopäätös olisi jotenkin koskenut kirkkoa. Osasyynä liikehdintään olivat arkkipiispan kannanotot, mutta sekin osoittaa kirkon aseman yhteiskunnallisessa arvokeskustelussa. Arkkipiispan kannanotolla tuntui olevan suuri merkitys.

Avioliittolaissa käydyssä eduskuntakeskustelussa sivuttiin tuon tuostakin kirkkoa. Lainmuutoksen vastustajille vakuutettiin, ettei muutos vaikuta mitenkään kirkon tai muiden uskonnollisten yhdyskuntien avioliittokäsityksiin. Juridisesti näin onkin. Henkisesti ei.

Kirkon läheinen kosketus muuhun yhteiskuntaan johtaa siihen, että sama avioliittokeskustelu tullaan käymään myös kirkossa. Arkkipiispa arveli syntymäpäivähaastattelussaan, että kirkolliskokous on asian äärellä vielä hänen virkakaudellaan (*Helsingin Sanomat* 5.1.)

Avioliittokäsityksen muuttamiseen on kirkolliskokouksessa kuitenkin paljon enemmän matkaa kuin eduskunnassa. Eduskunnassa päätökseen riitti yksinkertainen enemmistö. Kirkolliskokouksessa tarvitaan kolme neljäsosaa.

Jotain kirkolliskokouksen tunnelmista kertoo vuonna 2010 tehty päätös, joka koski vapaamuotoista rukouksta parisuhteen rekisteröineiden kanssa. Sekään ei saanut taakseen kolmea neljäsosaa. Sillä kertaa yksinkertainen enemmistö kuitenkin riitti, koska kyse ei ole kirkollisesta toimituksesta.

Luvassa on siis pitkä homokeskustelu – mikäli kirkolliskokous haluaa edelleen profiloida kirkkoa loputtomalla homokeskustelulla. Toinen vaihtoehto olisi kompromissi, mutta se edellyttää kaikilta omista tavoitteista tinkimistä. Lisäksi tulisi tunnustaa, että Raamattua ei voida ottaa sellaisenaan vaan sitä tulkitaan aina.

Raamattua tulkitaan aina

Kun kirkolliskokous päätti rukouksesta parisuhteen rekisteröineiden kanssa, päätöksen pohjana olleeseen valiokuntamietintöön jätettiin eriävä mielipide. Se kiteyttää erinomaisella tavalla syyn vastustaa, ei vain rukousta vaan myös sukupuolineutraalia avioliittoa: ”Kirkko ei voi luoda sellaisia käytäntöjä, jotka merkitsevät Jumalan sanan vastaisen elämänmuodon hyväksymistä.”

Vastustajat vetoavat siis Raamattuun. ”Homoseksuaalisen elämäntavan hyväksyvä teologia edustaa sellaista raamatuntulkintaa, joka toteutuessaan mitätöi Raamatun ohjeellisuuden ja aikaansaa kirkossa hermeneuttisen kriisin, jolloin mikä tahansa Raamatun totuus voidaan kääntää pääläelleen.”

Raamattu on kirkolle ohjeellinen. Millekään kompromissille ole tilaa, jos toinen osapuoli pitää sukupuolineutraalia avioliittoa yksiselitteisesti Raamatun kannan vastaisena. Tilaa voisi löytyä, mikäli vastustajat tunnustavat, etteivät hekään ota ”mitä tahansa Raamatun totuutta” aivan tosissaan.

Tämä on helppo osoittaa juuri niiden jakeiden avulla, jotka muodostavat kaikkein vahvimman argumentin homoseksuaalisuutta vastaan. Roomalaiskirjeen ensimmäisessä luvussa Paavali toteaa, että homoseksuaalisuuden harjoittaminen on luonnonvastaista (Room. 1:26–27). Tässä hän asettui antiikin pakanafilosofien, esimerkiksi Platonin (*Lait* 636c), rinnalle. Filosofinen luonnonvastaisuus-argumentti onkin aina ollut homoseksuaalisuuskeskustelun peruskauraa.

Sen sijaan Paavalille aivan keskeinen, juutalaisesta monoteismista nouseva ajatus on jäänyt keskustelussa täysin sivuun. Kun edellä mainitut jakeet luetaan asiayhteydessään, käy ilmi, että Paavalin mielestä homoseksuaalisuus on seurausta epäjumalankuvien palvonnasta: ”*Sen vuoksi* Jumala on jättänyt heidät mielihalujensa valtaan...” (Room. 1:23–24).

Paavalin näkemys on nykypäivänä niin vieras, ettei kukaan yleensä edes huomaa sitä, saatiikka että ottaisi sitä tosissaan. Vuonna 2013 Suomen lähetysseuran ympärille muodostui kohu, kun Kambodžan-työhön lähetettiin miespari. Kellekään ei juolahtanut mieleen väittää, että miespari palvoo epäjumalien kuvia. Näin valikoivaa kaikkien raamatuntulkinta on.

Homoseksuaalisten parisuhteiden torjujat jakavat Paavalin kielteisen asenteen, mutta tyystin toisella perusteella kuin apostoli. Myönteisesti suhtautuvat puolestaan vetoavat raamattuargumentaatioissaan rakkauden etiikkaan, johon Paavalikin kiteyttää koko lain (Room. 13:8–10). Kumpikin osapuoli siis nojaa Raamattuun, mutta myös poikkeaa siitä.

Paavalin aikana kiivasta keskustelua ei käyty parisuhteista vaan Vanhan testamentin määräysten sitovuudesta. Apostoli kiinnitti huomiota siihen, että vastakkaisten kantojen takana oli sama motiivi: Jumalan kunnia (Room. 14:5–6). Tämä riitti hänelle. Jos tämä riittäisi homokeskustelussakin, jäljellä olisi enää asian käytännöllinen järjestäminen kompromissilla.

Kompromissi

Toiset siis haluavat sukupuolineutraalin avioliiton ja toiset eivät halua olla sellaisen kanssa missään tekemisissä. Mikä olisi kompromissi? Se, että molemmat saavat sen, mitä haluavat ja myöntyvät toisillekin antamaan sen, mitä he haluavat.

Tämä edellyttää sen, että kirkolliskokous avaa mahdollisuuden sukupuolineutraaliin avioliittoon. Samalla taataan, että kellään papilla ei ole velvollisuutta suorittaa vihkimistä omantuntonsa vastaisesti. Tämä tulee kirjata kirkkolakiin, sillä edellisen riidan jäljet eivät ole kauniita.

Kun naispappeus hyväksyttiin vuonna 1986, päätökseen sisältyi toivomusponssi. Sen mukaan naispappeuden vastustajille säilytetään toiminnanvapaus kirkossa. Toivomusponnella ei ole sitovaa merkitystä, ja vastustajien tapauksia joudutaan jatkuvasti setvimään tuomiokapituleissa ja oikeusistuimissa. Tätä ongelmaa ei tule avioliittoasiassa toistaa. Siksi asiasta tulisi säätää kirkkolaissa.

Omantunnonvapaus tarkoittaisi sitä, että toisinaan vihkipappia täytyisi hakea naapuriseurakunnasta tai parin seurakunnan takaa. Tämä tuskin on suuri käytännön ongelma. Samaa sukupuolta olevien avioliitot tulevat muodostamaan erittäin pienen osuuden kaikista avioliitoista. Kirkollisissa vihkimisistä niiden osuus olisi luultavasti vieläkin pienempi.

Joillekin tasa-arvofundamentalisteille omantunnonvapaus tarkoittaisi – niin kuin he epäilemättä muotoilisivat – syrjinnän hyväksymistä laissa. Mutta eikö heidänkin näkökulmastaan olisi parempi, jos asia tällä myönnytyksellä etenisi?

Jos ja kun sukupuolineutraali avioliitto avataan kirkossa, ensimmäiset vihkimykset tapahtuvat näyttävästi. Tiedotusvälineet tallentavat kaiken, myös kirkon aidan takana seisovat mielenosoittajat

Sodoma-kyltteineen. Sitten asia ei enää kiinnosta ketään – tietenkin lukuun ottamatta sensaationälkäisen median nostamia pikkukohuja. Mutta nehän ovat aina keskuudessamme.

Toinen vaihtoehto on jatkaa keskustelua ja äänestää asiasta yhä uudestaan ja uudestaan kirkolliskokouksessa. Julkisuudessa se profiloi kirkon pelkäksi homokeskustelun paikaksi, mikä ei tee oikeutta sen enempää kirkon sanomalle kuin seurakuntien moninaiselle toiminnalle ja arkipäivälle, jossa julkisuuden kohut vaikuttavat usein perin kaukaisilta.

Kaikkein eniten loputtomasta vatvomisesta kärsivät ne, joille asia on omakohtainen. Jo pelkästään heidän vuokseen olisi aika päästä eteenpäin ja profiloida kirkkoa vaihteeksi vaikka Kristuksella. Luulen, että tästä on kirkossa yksimielisyys: homokeskustelu riittää jo. Sitten pitää vain katsoa realistisesti, millaisella kompromissilla se lopetetaan.

Kirkollisen keskustelun yhteiskunnallinen merkitys

Isot arvokeskustelut kulkevat näköjään säännöllisesti kirkon kautta. 1900-luvulla on nähty asenteiden muutosta suhteessa itsemurhaan, avioeroon ja naisten asemaan. Tämä lista voi synnyttää vaikutelman, että kirkko tulee aina jälkijunassa. Se on väärä tulkinta.

Usein kirkko on kulkenut etujoukoissa. Köyhäinhoito, diakoniatyön kautta toteutettu kotisairaanhoido ja perheneuvonta viittaavat arvoihin, joista sittemmin tuli hyvinvointivaltion perusteita. Näistä ei ole syntynyt kohuja. Johann Vilhelm Snellmanin mukaan valtiollinen kehitys tapahtuu rauhanomaisesti siellä, missä sitä edeltää ”edistymisen kansakunnan uskonnollisessa tietämyksessä” (*Valtio-oppi* 47).

Homokeskustelu on vain yksi esimerkki kirkon ja muun yhteiskunnan rajapinnalla tapahtuvasta arvokeskustelusta. Esittämäni ratkaisu ei myöskään ole irrallaan laajemmasta arvomuutoksesta: erilaisten alakulttuurien ja yksilöllisten identiteettien esiinmarssista ja tunnustamisesta.

Mikäli kirkko aikoo säilyttää yhtenäisyytensä, sen on edelleen korostettava moniäänisyyttä. Sillä linjalla avioliittokysymyksenkin täytynee ratkaista: homoseksuaalien oikeudet otetaan huomioon, samoin kuin peilireaktionä syntynyt avioliittokäsityksen muutosta vastustava ryhmä.

En tiedä, onko yhteiskunnan fragmentoituminen aina vain myönteistä moninaisuutta. Kuinka pitkälle tällainen eriytyminen voi mennä? Ilmentääkö se sitoutumattomuutta? Epäilen, että valtiosta ja kunnastakin erottaisiin, jos se voisi tapahtua parilla klikkauksella.

Kirkko on ilmapuntari. Jos avioliittokysymyksessä ei ole halua kompromissiin, eri ryhmien eriytyminen tapahtuu kirkon jakautumisen kautta. Se olisi huolestuttava kuva yhteiskuntamme tilasta.

Kirjoittaja on Uuden testamentin eksegetiikan dosentti, joka toimii yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa.